

Arkeologisk overvåking av graving for drenering og elkabler ved
Asker kirke

ASKER KIRKE

Furan, Nora Front

Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU)
 Storgata 2, Postboks 736 Sentrum, 0105 Oslo
 Telefon: 23 35 50 00
www.niku.no

Tittel Asker kirke Arkeologisk overvåking av graving for drenering og elkabler ved Asker kirke	Rapporttype/nummer NIKU Oppdragsrapport 52/2017	Publiseringsdato [Publiseringsdato]
	Prosjektnummer 1020665	Oppdragstidspunkt 26.-27.4.2017
	Forsidebilde Profil, østre grøft. Sett mot SV. Foto-nr: Cf53289 NIKU 0010	
Forfatter(e) Furan, Nora Front	Sider 17	Tilgjengelighet Åpen
	Avdeling Arkeologi	

Prosjektleder Nora Front Furan
Prosjektmedarbeider(e)
Kvalitetssikrer Hanne Ekstrøm Jordahl

Oppdragsgiver(e) Asker kirkelige fellesråd

Sammendrag   I forbindelse med drenering og legging av elkabler som ledd i en ny belysningsplan ved Asker kirke, ble det foretatt en arkeologisk overvåking av arbeidene 26.-27. april 2017. Det ble gravd grøfter rundt hele kirken tittil bygget i en dybde av ca. 30 på nord-, øst-, og sørsiden av kirken og ned mot 60 cm på vestsiden av kirken. Hovedsakelig ble det påtruffet omrotede rivningsmasser fra da kirken ble oppført på slutten av 1800-tallet samt påførte masser fra moderne tid. En del bygningsstein som må ha tilhørt middelalderkirken samt naturstein ble observert, særlig på nord- og sørsiden av kirkebygget. Ved det nordøstre hjørne av kirken ble det påtruffet en steinpakning, K5. Steinpakningen ble påtruffet like ved der hvor det i 2011 ble funnet et steinfundament som ble tolket til enten å være in situ rester av middelalderkirken eller gjenbrukte steiner fra den. Bygningsarkeolog Regin Meyer v/NIKU ble konsultert om saken, og mente at K5 mest sannsynlig var fundamentsteiner for nåværende kirken, men at steinene muligens kunne være gjenbruk fra middelalderkirken. Det ble ikke påtruffet in situ automatisk fredete kulturminner ved denne undersøkelsen.

Emneord Asker kirke, overvåking, middelalder

Avdelingsleder

Lise-Marie Bye Johansen

Forord

I forbindelse med gravearbeider ved Asker kirke foretok NIKU en arkeologisk overvåking av arbeidene 26.-27. april 2017. NIKU takker for hyggelig samarbeid med alle involverte.

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	7
2	Tiltakets omfang.....	7
3	Faglige forhold.....	7
4	Metode og gjennomføring	7
5	Resultater	11
6	Konklusjon	13
7	Litteratur.....	13
8	Fotoliste.....	13
9	Detaljplot.....	15
10	Oversiktsplot	16

1 Innledning

Asker kirkelige fellesråd søkte Riksantikvaren om dispensasjon fra Lov om kulturminner av 9. juni 1978 for gravearbeider i forbindelse med drenering og legging av elkabler ved Asker kirke. Riksantikvaren mottok søknaden 20.6.2014. NIKU ble bedt om å utarbeide prosjektbeskrivelse og budsjett for en arkeologisk overvåking av arbeidene, og mottok oppdragsbestillingen fra Riksantikvaren 22.10.2015. NIKU leverte prosjektbeskrivelse og budsjett 26.10.2015. Riksantikvaren fattet vedtak i saken 13.11.2015 (14/01572 – 11).

2 Tiltakets omfang

Det skulle etableres en belyningsplan for Asker kirke, samt å lede bort overflatevann på sør- og vestsiden av kirken. Det skulle i den forbindelse graves en grøft som på syd- og vestsiden av kirken var planlagt å bli maksimalt 60 cm dyp, og ca. 30 cm dyp på nord- og østsiden hvor det kun skulle legges elkabler. Totalt skulle grøfta bli ca. 65 m lang.

3 Faglige forhold

Tiltaksområdet lå innenfor det middelalderske kirkestedet Asker, id. 83800. Middelalderkirken brant i 1878 og den nåværende kirken på stedet ble reist i 1879. Den opprinnelige kirken var en steinkirke bygget i romansk stil, og hadde rektangulære skip og smalere rektangulært kor. Kirken ble trolig bygget på 1100-tallet.

Det ble foretatt en arkeologisk undersøkelse på stedet i 2011 i forbindelse med graving for overvann og kloakkledning ved kirken (Johansen 2011). Det ble gravd flere grøfter på nord- og østsiden av bygget, både inntil kirken og i Kirkegårdsveien. Det ble funnet menneskebein og håndtak til kiste, men disse var fra etter-reformatorisk tid. I grøft 5, ved korets østside og under 1800-tallsmuren, ble det påvist tre steiner med plan overflate som skilte seg fra den nåværende teglsteinskirken. Disse ble påtruffet 30-40 cm under terreng. Det ble observert sorte flekker på steinene og i laget over disse som ble tolket som rester av brann (Johansen 2011:17). Steinene kan ha tilhørt murverket i middelalderkirken, men hvorvidt steinene disse var *in situ* eller gjenbrukt ved bygging av den nye kirken, kunne ikke avgjøres ved overvåkingen (Johansen 2011:19).

4 Metode og gjennomføring

Det arkeologiske feltarbeidet ble gjennomført som en arkeologisk overvåking 26. og 27. april 2017. Prosjektleder og feltarkeolog var Nora Front Furan. Gravemannskapet var fra Geir Gullbekk AS. Også tilstede under overvåkingen var arkeolog Reidun Aasheim fra Akershus fylkeskommune, som etter planen skulle overvåke de øvrige tiltakene på kirkegården (utenfor fredningssonen til middelalderkirken/kirkegården). Even Frogh fra Asker kirkelige fellesråd var tilstede ved oppstart og kom innom underveis i gravearbeidet. Tiltaksområdet lå rett inntil kirken, som var omgitt av mange høye trær. Dette skapte utfordringer for innmålingsarbeidet, og førte til at kun nordre grøft ble nøyaktig målt inn. De øvrige grøftene ble digitalt innmålt, men med stor feilmargen og måtte derfor justeres i etterarbeidet på ArcMap. Kartet som viser grøftene er derfor delvis basert på manuell innmåling og georeferering fra ordinære kart. Været var i perioden kaldt, men preget av opphold og tidvis sol. Feltarbeidet var opprinnelig planlagt gjennomført fra 24. april, men uventet og kraftig

snøvær skapte store problemer i trafikken og maskinfører ønsket derfor å utsette gravingen til været ga seg.

Arbeidet startet ved nordvestre hjørnet av kirken hvor det ble gravd en smal grøft langsmed veggen ned til østsiden av bygget. Massene bestod av grus og sand, en del store naturformede steiner, en mengde rød teglstein og et par bygningssteiner som muligens kan være fra middelalderkirken. To løse menneskebein ble observert på ca. 30-40 cm under terreng. Disse lå i tydelig omrotede masser fra nyere tid blandet med et kirkegårdslag. Massene tolkes som resultat av omplanering av grunnen etter rivning av middelalderkirken og oppføring av nåværende kirke. Lengst nordøst ble det gravd på tvers av grøftene gravd i 2011, som var gjenfylt med myk brun sand (Johansen 2011).

Figur 1: Gravede grøft på nordsiden av kirken, diverse stein gravd opp. Sett mot øst. Foto-nr: Cf53289_NIKU_0012

Figur 2: Arbeidsbilde graving av grøft på sørsiden av kirken. Reidunn Aasheim fra Akershus fylkeskommune fotograferte. Svært mye stein ble påtruffet i østre del av grøfta. Sett mot vest. Foto-nr: Cf53289_NIKU_0015

Ved nordøstre hjørne av kirken ble det avdekket et par store bygningssteiner som lå inntil hverandre og dannet en steinpakning; K5. Det var mørtel mellom steinene, og også delvis på oversiden. Steinpakningen lignet den som ble funnet ved en overvåkning i 2011 (Johansen 2011), også denne langsmed østre side av kirken. I likhet med denne steinpakningen, ble K5 antatt å være enten *in situ* rester av middelalderkirken eller gjenbrukte steiner brukt til nåværende kirke. Bygningsarkeolog Regin Meyer v/NIKU ble konsultert og mente det var lite sannsynlig at steinene lå *in situ*.

Fundamentet til store bygninger er gjerne bredere enn murene, og sett sammen med at steinene lå parallelt med kirkemuren, slik også steinene funnet i 2011 gjorde, mente Meyer at K5 sannsynligvis var fundamentet til nåværende kirke. Steinene kan imidlertid være gjenbruk fra middelalderkirken, men dette kan ikke sies sikkert.

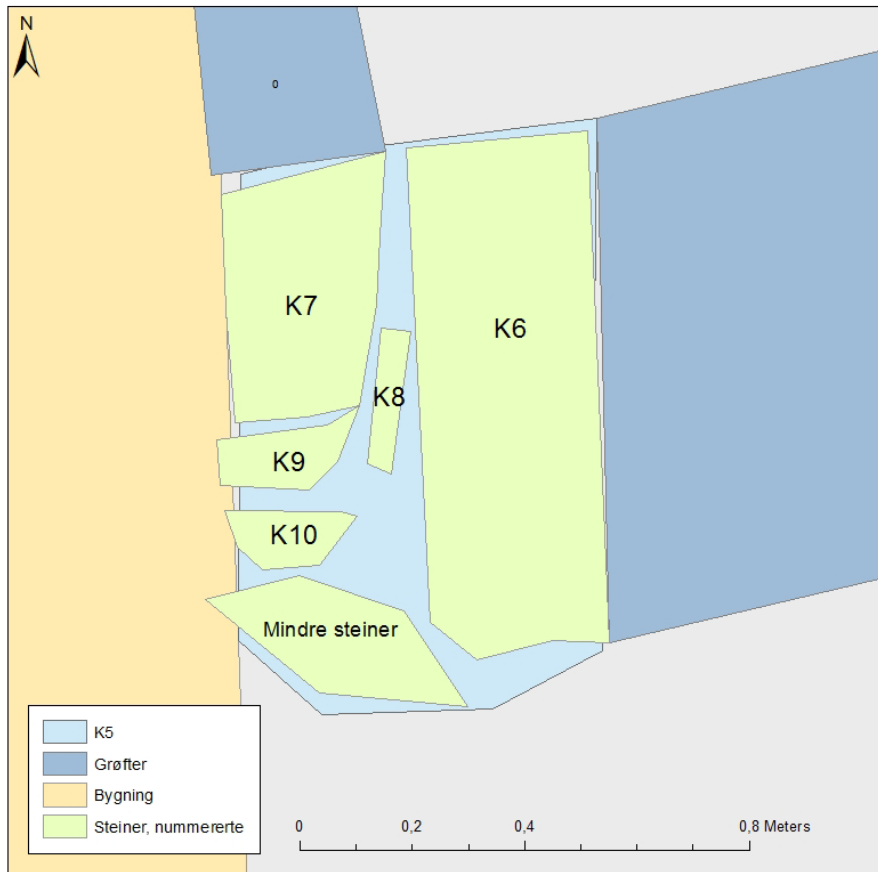
Langsmed nordre, østre og søndre side av kirken ble det observert bygningssteiner som stakk litt ut fra kirkemuren. Steinene var bearbeidet og kan (i likhet med K5) være gjenbrukte steiner fra middelalderkirken som man har brukt som fundament da man bygde den nåværende kirken i 1879.

Figur 3: Steinpakning ved nordøstre hjørne av kirken, K5. Sett mot vest. Foto-nr: Cf53289_NIKU_0032

Figur 4: Steinpakning K5. Sett mot vest. Foto-nr: Cf53289_NIKU_0021

Figur 5: Illustrasjon av situasjon; steinpakning K5 med nummererte steiner.

Figur 6: Fundamenteringsstein som stakk ut fra kirkemuren, østre grøft. Sett mot sørvest. Foto-nr: Cf53289_NIKU_0019

Grøfta på vestre side av kirken ble gravd fra handicap-rampa ved nordøstre hjørne av kirken og derfra sørover langs kirketrappa til den nådde søndre grøft. Massene bestod av påfylte, omrotede masser og ikke så mye steiner som ellers rundt kirken. Det ble også gravd to små grøfter ved sørvestre hjørne av bygget, for påkobling av vann og strøm. I tillegg ble det gravd en grøft fra inngangen til kirken langsmed gangstien og ut av porten til kirkegården. Dette strekket hadde Riksantikvaren gitt tillatelse til å grave uten arkeologisk overvåking, men da dette ble gjort samtidig som de øvrige tiltakene ble grøfta inspisert. Grøfta ble 30 cm dyp og ca. 40 cm bred. Om lag halvveis ut til porten ble det observert flere menneskebein samt noen trebiter som kan være fra en kiste. Beina ble ikke samlet inn, men ble liggende i grøfta. Massene ellers bestod av grus og sand med kalkbiter og røde teglsteinsfragmenter. På grunn av rivningsrestene kan disse massene tolkes som dumpede masser i forbindelse med byggingen av nåværende kirke.

Figur 7: Arbeidsbilde graving av grøft på vestsiden av kirken. Sett mot sørvest. Foto-nr: Cf53289_NIKU_0033

Figur 8: Gravd grøft på vestsiden av kirken. Sett mot nord. Foto-nr: Cf53289_NIKU_0044

5 Resultater

Nordre side av kirken

Dybde: 30 cm, enkelte steder 40 cm.

Bredde: 40-50 cm

Vestre side av kirken

Dybde: 20-50 cm de fleste steder, ett sted 60 cm dyp (ved vannrørene).

Bredde: 60 cm

Østre side av kirken

Dybde: 20-30 cm

Bredde: 40-50 cm

Søndre side av kirken

Dybde: 30 cm

Bredde: 40-50 cm

K-nr.	Beskrivelse	Tolkning	Tykkelse	Grøft (side av kirkebygget)
K1	Rødrosa grus.	Moderne utjevning/påfylling	6 cm	Nordre, østre
K2	Gråsort grus og småstein	Utjevning/påfylling	3-4 cm	Nordre, østre
K3	Grå sand og grus med småstein, rød teglstein og store steiner. To enkeltfunn av menneskebein. Enkelte steder noe silt.	Trolig omrotet kirkegårdslag iblandet rivningsmasser, 1800-talls.	17 cm (til bunns). Starter 13-20 cm under terreng.	Nordre, østre
K4	Myk rosabeige sand.	Nyere tids påfylling	4 cm	Nordre
K5	Steinpakning/steinfundament bestående av to store steiner og noen mindre. 64 x 96 cm. Ikke fullstendig gravd frem.	Fundament for nåværende kirke. Bygningsstein fra middelalderkirken? Ex situ.	-	N-Ø hjørne av kirken
K6	Rektangulær stein. 32-33 cm bred, 90-94 cm lang. Flat, men noe ujevn overflate, veldig ujevn på søndre side. Mørtelrester, mest på østre og vestre side.	Bygningsstein fra middelalderkirken? Ex situ.	-	N-Ø hjørne av kirken. Del av K5.
K7	Bearbeidet stein. 46 cm lang (maks) og 28 cm bred. Ujevn overflate på alle sider. Mørtelrester på toppen og østre side.	Bygningsstein fra middelalderkirken? Ex situ.		N-Ø hjørne av kirken. Del av K5.
K8	Stein tilhørende K5. Ingen mørtelrester. 26 x 8 cm.	Bygningsstein fra middelalderkirken? Ex situ.		N-Ø hjørne av kirken. Del av K5.
K9	Stein tilhørende K5. 21 x 10 cm. Står tilsynelatende på høykant. Mørtel på to sider.	Bygningsstein fra middelalderkirken? Ex situ.		N-Ø hjørne av kirken. Del av K5.
K10	Stein tilhørende K5. 12 x 23 cm. Står tilsynelatende på høykant. Mørtel på en side.	Bygningsstein fra middelalderkirken? Ex situ.		N-Ø hjørne av kirken. Del av K5.
K11	Rød sand	Moderne påfylling	25 cm	Vestre
K12	Gråbrun hardpakka	Utjevning/rivningsmasser	Fra 25 cm	

	sand/smågrus med småstein og noen større steiner. Rustne spiker, røde mursteinsfragmenter. Går til bunns.	1800-talls.	under terreng	
K13	Lys grårosa sand og grus.	Moderne påfylling	10 cm	Søndre
K14	Sand, grus og noe silt med småstein. En del store knuste steiner lengst øst (trolig fra middelalderkirken). Røde mursteinsfragmenter.	Omrotet kirkegårdslag	20-30 cm	Søndre

6 Konklusjon

I forbindelse med drenering og legging av elkabler som ledd i en ny belyningsplan ved Asker kirke, ble det foretatt en arkeologisk overvåking av arbeidene 26.-27. april 2017. Det ble gravd grøfter rundt hele kirken tett inntil bygget i en dybde av ca. 30 cm på nord-, øst-, og sørsiden av kirken og ned mot 60 cm på vestsiden av kirken. Hovedsakelig ble det påtruffet omrotede rivningsmasser fra da kirken ble oppført på slutten av 1800-tallet samt påførte masser fra moderne tid. En del stein, trolig bygningsstein, som kan ha tilhørt middelalderkirken ble observert, særlig på nord- og sørsiden av kirken. Ved det nordøstre hjørne av kirken ble det påtruffet en steinpakning som ble tolket til å være fundament for nåværende kirke, men at steinene muligens kunne være fra middelalderkirken. Det ble ikke påtruffet *in situ* automatisk fredete kulturminner ved denne undersøkelsen.

7 Litteratur

Bye Johansen, L-M. 2011. Asker kirke (id83800). Arkeologisk overvåking ved etablering av ny drenering og kloakkledning. *NIKU Oppdragsrapport 301/2011*.

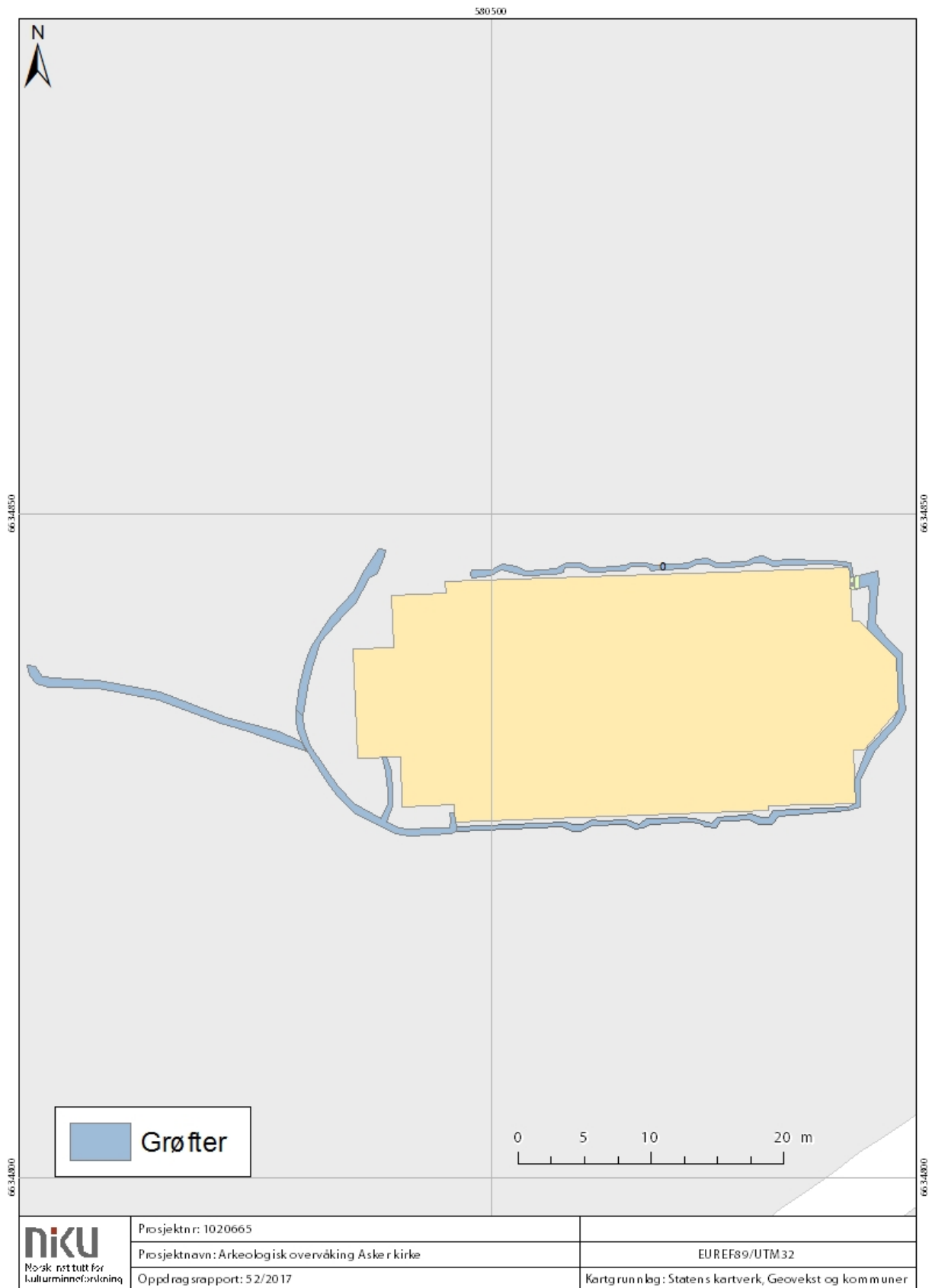
Store norske leksikon. «Asker kirke». https://snl.no/Asker_kirke

8 Fotoliste

Filnavn	Opptaksdato	Motiv	Sett mot	Fotograf
Cf53289_NIKU_0001.JPG	26.04.2017	Oversikt før start	VNV	NFF
Cf53289_NIKU_0002.JPG	26.04.2017	Oversikt før start	N	NFF
Cf53289_NIKU_0003.JPG	26.04.2017	Oversikt før start	NØ	NFF
Cf53289_NIKU_0004.JPG	26.04.2017	Oversikt før start	Ø	NFF
Cf53289_NIKU_0005.JPG	26.04.2017	Arbeidsbilde nordre grøft	ØSØ	NFF
Cf53289_NIKU_0006.JPG	26.04.2017	Arbeidsbilde nordre grøft	Ø	NFF
Cf53289_NIKU_0007.JPG	26.04.2017	Arbeidsbilde nordre grøft	Ø	NFF
Cf53289_NIKU_0008.JPG	26.04.2017	Arbeidsbilde	Ø	NFF
Cf53289_NIKU_0009.JPG	26.04.2017	Arbeidsbilde	SV	NFF
Cf53289_NIKU_0010.JPG	26.04.2017	Profil nordre grøft	SV	NFF

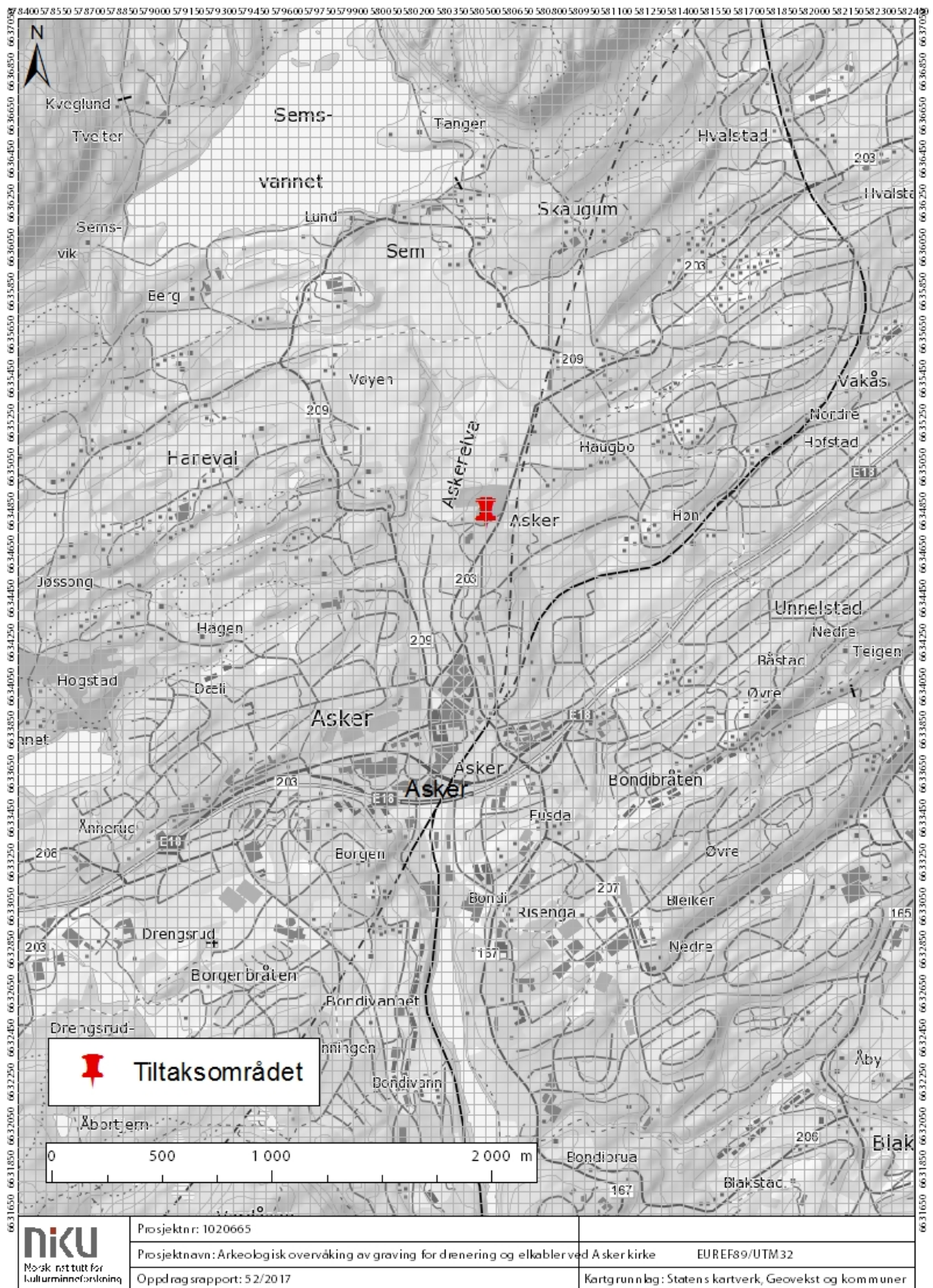
Cf53289_NIKU_0011.JPG	26.04.2017	Profil nordre grøft	SV	NFF
Cf53289_NIKU_0012.JPG	26.04.2017	Løse steiner i grøft	Ø	NFF
Cf53289_NIKU_0013.JPG	26.04.2017	Arbeidsbilde søndre grøft	V	NFF
Cf53289_NIKU_0014.JPG	26.04.2017	Jernaldergravfeltet ved siden av kirken	V	NFF
Cf53289_NIKU_0015.JPG	26.04.2017	Arbeidsbilde søndre grøft	V	NFF
Cf53289_NIKU_0016.JPG	26.04.2017	Ferdig gravd østre grøft	V	NFF
Cf53289_NIKU_0017.JPG	26.04.2017	Ferdig gravd østre grøft	SV	NFF
Cf53289_NIKU_0018.JPG	26.04.2017	Ferdig gravd østre grøft	SV	NFF
Cf53289_NIKU_0019.JPG	26.04.2017	Fundamentstein til nåværende kirke	S	NFF
Cf53289_NIKU_0020.JPG	26.04.2017	Østre grøft	S	NFF
Cf53289_NIKU_0021.JPG	26.04.2017	K5	S	NFF
Cf53289_NIKU_0022.JPG	26.04.2017	K5	S	NFF
Cf53289_NIKU_0023.JPG	26.04.2017	K5	Ø	NFF
Cf53289_NIKU_0024.JPG	26.04.2017	K5	S	NFF
Cf53289_NIKU_0025.JPG	26.04.2017	K5	S	NFF
Cf53289_NIKU_0026.JPG	26.04.2017	K5	S	NFF
Cf53289_NIKU_0027.JPG	26.04.2017	K5	Ø	NFF
Cf53289_NIKU_0028.JPG	26.04.2017	K5	Ø	NFF
Cf53289_NIKU_0029.JPG	26.04.2017	K5	V	NFF
Cf53289_NIKU_0030.JPG	26.04.2017	K5	V	NFF
Cf53289_NIKU_0031.JPG	26.04.2017	K5	N	NFF
Cf53289_NIKU_0032.JPG	26.04.2017	K5	SV	NFF
Cf53289_NIKU_0033.JPG	26.04.2017	Arbeidsbilde vestre grøft	S	NFF
Cf53289_NIKU_0034.JPG	26.04.2017	Arbeidsbilde vestre grøft	N	NFF
Cf53289_NIKU_0035.JPG	26.04.2017	Arbeidsbilde vestre grøft	N	NFF
Cf53289_NIKU_0036.JPG	26.04.2017	Profil vestre grøft	NV	NFF
Cf53289_NIKU_0037.JPG	26.04.2017	Profil vestre grøft		NFF
Cf53289_NIKU_0038.JPG	26.04.2017	Østre grøft	NV	NFF
Cf53289_NIKU_0039.JPG	26.04.2017	Søndre grøft	V	NFF
Cf53289_NIKU_0040.JPG	26.04.2017	Søndre grøft profil	N	NFF
Cf53289_NIKU_0041.JPG	26.04.2017	Vestre grøft	N	NFF
Cf53289_NIKU_0042.JPG	27.04.2017	Vestre grøft	NØ	NFF
Cf53289_NIKU_0043.JPG	27.04.2017	Vestre grøft	Ø	NFF
Cf53289_NIKU_0044.JPG	27.04.2017	Vestre grøft	N	NFF
Cf53289_NIKU_0045.JPG	27.04.2017	Vestre grøft	V	NFF
Cf53289_NIKU_0046.JPG	27.04.2017	Vestre grøft	N	NFF
Cf53289_NIKU_0047.JPG	27.04.2017	Vestre grøft	NV	NFF
Cf53289_NIKU_0048.JPG	27.04.2017	Løse bein i ekstra grøft foran kirken	N	NFF
Cf53289_NIKU_0049.JPG	27.04.2017	Grøft foran kirken med menneskebein	N	NFF
Cf53289_NIKU_0050.JPG	27.04.2017	Grøft foran kirken med menneskebein	NV	NFF
Cf53289_NIKU_0051.JPG	27.04.2017	Grøft foran kirken med menneskebein	N	NFF
Cf53289_NIKU_0052.JPG	27.04.2017	Grøft foran kirken	N	NFF

9 Detaljplot

Omtrentlig plassering av gravde grøfter, ikke digitalt innmålt utenom nordre grøft.

10 Oversiktsplot

Norsk institutt for kulturminneforskning er et uavhengig forsknings- og kompetansemiljø med kunnskap om norske og internasjonale kulturminner.

Instituttet driver forskning og oppdragsvirksomhet for offentlig forvaltning og private aktører på felter som by- og landskapsplanlegging, arkeologi, konservering og bygningsvern.

Våre ansatte er konservatorer, arkeologer, arkitekter, ingeniører, geografer, etnologer, samfunnsvitere, kunsthistorikere, forskere og rådgivere med spesiell kompetanse på kulturarv og kulturminner.

www.niku.no

NIKU Oppdragsrapport 52/2017

NIKU hovedkontor
Storgata 2
Postboks 736 Sentrum
0105 OSLO
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Tønsberg
Farmannsveien 30
3111 TØNSBERG
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Bergen
Dreggsallmenningen 3
Postboks 4112 Sandviken
5835 BERGEN
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Trondheim
Kjøpmannsgata 1b
7013 TRONDHEIM
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Tromsø
Framsenteret
Hjalmar Johansens gt. 14
9296 TROMSØ
Telefon: 77 75 04 00